

Serie: Spelstimulering op de speelplaats (3)

Stimuleren kun je leren

Meespelen kan een mooie vorm zijn van spelstimulering op de speelplaats, dat lieten we zien in het vorige artikel (HJK mei, 2015). Maar er zijn nog heel wat andere vormen van stimuleren, die soms zelfs heel simpel zijn. Wanneer je maar goed kijkt wat er gebeurt, zie je wat je kunt doen om het spel op een hoger plan te brengen.

Greet Caminada is psycholoog en pedagoog

We willen graag dat kinderen betrokken spelen, omdat dit het meeste bijdraagt aan hun ontwikkeling. *Aanhoudende betrokkenheid bereik je niet als je kansen laat liggen om stimulerend tussenbeide te komen* (Laevers, 2006). Om te stimuleren, volg je wat de kinderen spelen en bemiddel je tussen de kinderen, de omgeving en de materialen. Je bent dan een betrokken en beschikbare leerkracht. Een overzicht van verschillende vormen van stimuleren en de mogelijkheden om deze in te zetten.

Vormen van spelstimulering

Er zijn vier vormen van spelstimulering die in dit

artikel aan bod komen:

1. **Spel bevestigen;**
  - Houding en instelling van de leerkracht (verbaal en non-verbaal)
2. **Spel bewust stimuleren;**
  - Opmerkingen maken, vragen stellen
  - Suggesties doen
  - (Nieuw) materiaal aanbieden/voorstellen doen
3. **Het spel bijsturen;**
  - Structuur aanbrengen, regels inbrengen en regels uitleggen
4. **Nieuwe spelmogelijkheden en nieuw spel initiëren.**

De jongens in de zandbak

Stel: je doet op je speelplaats een *quick-scan* en in de zandbak zie je het tafereeltje van de onderstaande foto.

Allereerst pas je de begeleidingscyclus toe die we in het eerste artikel van deze serie besproken hebben (HJK maart, 2013):

Waarnemen: Ik zie acht kinderen in de zandbak waarvan er maar drie solistisch spelen. Hiervan lijkt het jongetje met de blauwe jas een geul te graven en zijn betrokkenheid lijkt hoog: hij werkt geconcentreerd, stopt er energie in, heeft eigen ideeën (creativiteit) en is gericht op zijn activiteit. Het meisje met de geruite bloes lijkt redelijk betrokken, maar haar houding is wat ongemakkelijk. Het jongetje

met het rode jasje lijkt wel gericht op zijn activiteit, maar vraagt verdere observatie. En de andere kinderen; weten ze niet wat te doen? Zijn ze aan het opruimen? Is dit gedrag kort en gaan ze dan spelen? Nog even verder kijken wat er gebeurt. Het blijft rommelen.

Begrijpen: Twee niet-spelers houden van stoer spel, grote bewegingen, construeren. Een paar meisjes houden van rollenspel.

Er zijn veel materialen, maar veel van hetzelfde. Het zand is te droog; er is weinig mee te doen en de materialen zijn geschikt om taartjes te bakken, maar niet om bergen, kuilen, kastelen, weggennetten en waterlopen te maken of om te koken en te bakken. Geen grote scheppen, planken, landbouwplastic en *loose parts* (kosteloze materialen die de fantasie prikkelen (zie ook pagina 12)). Geen pannen, flessen, vergieten, zeven, gieters, emmers, lepels, borden.

Plannen: Eerst eens polsen wat er speelt, waarom ze naar de zandbak zijn gegaan, welke ideeën ze hebben. En als ze niet weten wat ze willen: kijken of ze

aan kunnen sluiten bij het bestaande spel. Voor de andere kinderen kun je: suggesties doen, samen plannen maken, nagaan welke materialen er nodig zijn en die inbrengen. Mogelijke materialen die je aan kunt bieden: scheppen met lange steel, emmers, water uit de buitenkraan om het zand construeerbaar te maken, lappen landbouwplastic om het water te kanaliseren, en misschien stenen, takken, planken, kruiwagens en dergelijke. Maar denk ook aan: potten, pannen, pollepels, lege bakjes, zeven, enzovoort. En verder: overbodige materialen en kratten uit de zandbak zetten.

Uitvoeren: Naar de kinderen gaan, de plannen bespreken en benodigde materialen geven.

In het collegiale overleg inbrengen dat het materiaal in de zandbak moet worden aangevuld met voornoemde materialen, maar wellicht ook gebruikte keukenmaterialen, trechters, vergieten.

Zo zul je dus voortdurend goed waarnemen wat zich op de speelplaats afspeelt en actie ondernemen, wanneer je ziet dat er meer uit een situatie te halen is.

• Paul Ridderhof

Je houding en instelling als leerkracht uit je zowel verbaal als non-verbaal bij spelbevestiging, een vorm van spelstimulering

Spel bevestigen

Ontwikkeling komt tot stand in de interactie tussen kinderen en de omgeving waarin ze opgroeien. Het is een sociaal proces waarin de rol van volwassene bijzonder belangrijk is (Janssen-Vos, 2008).

Als leerkracht geef je veel van je informatie verbaal. Maar ook non-verbaal zend je heel wat boodschappen uit. Een leerkracht die buiten de kinderen zo vrij laat dat ze zich niet met hun spel bemoeit en geen interesse toont, vertelt hiermee impliciet dat ze het spel niet belangrijk vindt. Een geïnteresseerde houding geeft de kinderen het idee dat hun spel er toe doet! Kijken, echte interesse tonen, vragen stellen of waardering uitspreken zijn daarmee al krachtige middelen om het spel te bevestigen. Het verwoorden van de acties en resultaten van de kinderen, maakt meestal al reacties van de kinderen los. Zo zal op de opmerking: 'Ik zie dat jullie een hut gebouwd hebben in de bosjes' misschien een hele verklaring volgen hoe de hut gemaakt is en wat ze ermee gaan doen. Verdere opmerkingen of vragen kunnen openingen geven voor verder spel: 'Gaan jullie er ook in wonen?'; 'Blijven jullie hier droog als het gaat regenen?'

Daarbij zijn zulke gesprekjes ook weer belangrijk voor de ontwikkeling: logisch denken, verwoorden van handelingen, plannen maken en oplossingen bedenken, komen zo aan bod, waarmee tegelijkertijd aan de taalontwikkeling wordt gewerkt. Zeker voor kinderen met Nederlands als tweede taal zijn de gesprekken buiten op de speelplaats onmisbaar. Soms kun je ook de nieuwsgierigheid opwekken of samen met de kinderen nieuwsgierig zijn. Samen verkennen waar de mieren vandaan komen, waar ze naar toe gaan en wat ze eigenlijk aan het doen zijn. Kijk hoe de waterplas ingedamd kan worden, of hoe je het water juist weg laat lopen.

Stel vragen over allerlei verschijnselen. Zeker met een natuurrijke omgeving op de speelplaats raken kinderen nooit uitgekeken en zijn ze altijd aan het verkennen, onderzoeken en experimenteren. Je interesse en meebeleven als leerkracht laat gewoonlijk de betrokkenheid van de kinderen toenemen. Veel van hun ontdekkingen kunnen in de klas een verdere uitwerking krijgen.

Spel bewust stimuleren

Je kunt het spel ook bewust stimuleren. Het kan dan gaan om initiatieven van de kinderen die je belangrijk vindt en die je graag levenskansen wilt geven. Je ziet bijvoorbeeld een verlegen kind bij 'de bushalte' staan in een poging te worden betrokken bij het karrenspel, of je ziet dat enkele kinderen een onhandige poging doen om tenten te maken van oude gordijnen.

Maar het kan ook spel zijn dat op zich goed verloopt, maar dat jij graag naar een hoger niveau wilt tillen. Denk hier bijvoorbeeld aan het maken van bergen in de zandbak, wat elke dag op hetzelfde niveau blijft. Je zou kunnen opperen dat het ook mogelijk is om gangen in de bergen te graven, of voorstellen dat er van die berg ook een kasteel kan worden gebouwd met echte torens. Of de interesse voor een lieveheersbeestje kan levendig gehouden worden door een observatiepotje te geven en door samen te bespreken wat je ziet. Verder zijn er de acties van kinderen die mislukken, waardoor ze afhaken. 'Onhandige kinderen' hebben veel motorische oefening nodig, maar geven hun bewegingsactiviteiten vaak op, omdat ze zonder hulp en stimulans niet lukken (Van Es, 2007). Soms dienen zich ook mooie momenten aan, die door je inbreng veel meer betekenis voor de kinderen kunnen krijgen. Denk daarbij aan situaties als een paar kinderen die onenigheid hebben over het verdelen van gevonden blaadjes; een prachtige gelegenheid >>

Voorbeelden van 'loose parts'

Takken
Grote stenen
Boomstronken
Veren
Zaagsel
Schelpen

Planken
Lege bloempotten
Pvc-buis
Eierdozen
Kurken

om betekenisvol bezig te zijn met hoeveelheden, getallenrij en eventueel groeperen. We noemen dat wel 'gouden momenten verzilveren'.

In zulke situaties zijn verschillende mogelijkheden om je interventies te doen:

- **Opmerkingen maken of vragen stellen.**
Vaak hebben kinderen aan één vraag al genoeg om tot nieuwe initiatieven in het spel te komen. Vraag bijvoorbeeld: 'Maar waar moeten die auto's 's nachts dan blijven?' Antwoordt: 'Ja, we gaan nog een garage bouwen!'
- **Suggesties doen.**
Ook kun je voorstellen doen voor een aanpak: 'Wil je met de bus mee? Steek dan je hand op als de bus aankomt, dan weet de chauffeur dat je mee wilt'; 'Het zand is wat te zacht om kastelen van te maken, wat zouden jullie daaraan kunnen doen?... Jullie kunnen wel water halen uit de buitenkraan'; 'Jullie mogen wel de poppenwagen uit de klas halen als jullie met de baby willen wandelen.'
- **Materiaal aanbieden en voorstellen doen.**
Wanneer kinderen niet echt tot spel komen is het goed om na te gaan of ze wel over de juiste materialen beschikken. Zie de fotocasus in het kader op pagina 10.
Soms kan het aanbieden van aanvullend materiaal het spel op een nieuw spoor zetten en de betrokkenheid verhogen, zoals bij het aanbieden van het observatiepotje bij een natuurontdekking.
Om buiten te kunnen werken aan de thema's die in de klas actueel zijn, is het handig om wat themadozen voor buiten in de berging te hebben. Zo kun je voor het thema 'Verkeer' verkeersborden, politiepetten, plakpijlen en veel wit krijt voor getekende routes, parkeerplekken en rotondes in een doos bewaren.

Het spel bijsturen

Bijsturen kun je op verschillende manieren doen.

- **Structuur aanbrengen.**
Vaak kan spel dat door de kinderen zelf is opgezet al snel vastlopen door rommeligheid of onduidelijkheid. De structuur die het spel dan nodig heeft, kan door de kinderen worden aangebracht doordat je als leerkracht vragen stelt, opmerkingen maakt, of suggesties doet. Een voorbeeld:

• Paul Ridderhof

Als je de verschillende manieren van

Vier kinderen hebben het plan om op het onverharde gedeelte een tuin te maken. Nick begint meteen met zijn handen muurtjes te vormen van aarde, Nienke rent weg om plantjes te gaan zoeken, Stijn geeft aan hoe groot de tuin moet worden en loopt in zijn ijver de muurtjes van Nick omver die in tranen uitbarst. Max lijkt zich af te vragen bij wie hij zich moet aansluiten. Juf Nea ziet dat er zo geen geconcentreerd spel kan ontstaan en stelt voor om eerst bij elkaar te gaan zitten en afspraken te maken: hoe groot gaat de tuin worden (tekenen met een stokje in de aarde), wat gaat er in de tuin komen: bloembedjes, paadjes, groenten? Hoe wordt de omheining? Zijn er verdere plannen? Na vijf minuten weten de kinderen wat ze willen doen en is iedereen druk aan het werk.

- **Regels inbrengen en regels uitleggen.**
In de thuissituatie wordt niet zo vaak meer buiten gespeeld, waardoor kinderen ook niet meer spelenderwijs leren wat de regels zijn om een groepsspel goed te laten verlopen. Hieronder wat regels die je bij buitenspel kunt inzetten:
  - Touwtjespringen: als je op het touw springt ben je af en moet je draaien. Als je op je beurt wacht, ga je in een rijtje naast de draaier staan.
  - Verstoppertje: door een aftelversje wordt de eerste zoeker aangewezen. Als een verstopte de buutplaats eerder aan kan tikken dan de zoeker onder het roepen van 'buut vrij' heeft hij gewonnen, als de zoeker eerder is en 'buut plus de naam van de gezochte' roept is dat kind af.
  - Als de regels duidelijk zijn, verloopt het spel vlotter en is er meer concentratie.
  - Zo ook bij spelletjes als stoeien of pak-kertje kunnen regels de veilige sfeer op de

spelstimulering inzet, zorg je voor aanhoudende spelbetrokkenheid

speelplaats beschermen. Denk aan regels als: alleen spelen met kinderen die mee willen doen, elkaar geen pijn doen, niet aan de kleren trekken en stoeien alleen op een zachte ondergrond.

- **Speelruimte verplaatsen, verkleinen of vergroten.**

De speelruimte verplaatsen kan bijvoorbeeld wanneer een rustige plek nodig is, om het spel ongestoord te laten verlopen. Het is wenselijk om een vaste plek te hebben voor rustig spel. Vergroten kan door andere zones op de speelplaats bij het spel te betrekken. Zoals wanneer de kinderen die met de kinderwagens wandelen, taartjes gaan kopen in de zandbak. Verkleinen kan bijvoorbeeld door het plaatsen van pylonen of banken, het trekken van een streep of het spannen van een koord. Zo baken je een overzichtelijk stuk af.

- **Nieuwe materialen aanreiken.**

Dit is een krachtig middel als het op het juiste moment gebeurt. Het spel in de bakkerswinkel wordt met meer enthousiasme gespeeld in de zandbak, wanneer er een plank wordt gegeven waarop het gebak gemaakt en vervoerd kan worden en papieren onderzetters voor de taartjes.

Maar nieuwe of andere materialen kunnen de fantasie van de kinderen ook prikkelen en nieuw spel uitlokken. Uit Engeland is de inzet van *loose parts* overgewaaid. Het zijn kosteloze materialen, vaak van natuurlijke oorsprong, die de fantasie prikkelen en voor allerlei doelen worden ingezet (zie memoblaadje op pagina 12; Caminada, 2013). Maar ook themadozen kunnen heel behulpzaam zijn. Zo kunnen in de doos 'Vervoer' borden zitten die de karren omtoveren tot ziekenwagen, politieauto of brandweerwagen. En verder wegwerkershessen, verkeersborden,

politiepetten, noem maar op.

Het is een aanrader om niet altijd alle speelgoed naar buiten te doen. Vaak zijn er in het buitenspel rages, die na een poosje weer stoppen. Denk aan: knikkeren, elastieken, hoelahoepen, touwtjespringen. Dat speelt in op de behoefte van kinderen aan afwisseling. Het roept nieuwe interesse op en laat kinderen met meer betrokkenheid spelen.

Nieuwe spelmogelijkheden initiëren

De opties om nieuwe mogelijkheden te initiëren zijn legio. We benoemen wat gebieden waarbinnen je initiatieven kunt nemen. Voor uitgebreidere ideeën zie ook Caminada (2013).

- **Verschillende activiteiten voor de vakgebieden inbrengen.**

Hierbij kun je onder meer denken aan onderwerpen die in de klas actueel zijn en die buiten verder uitgewerkt worden.

- Bezigheden als: meten, wegen, verzamelen, schatten (rekenen/wiskunde);
- Verkennen van de natuurelementen, seizoenen, kleine diertjes;
- Natuurkundige experimenten met water en zand;
- Motorische activiteiten met rollen, springen, hinkelen.

- **Van buiten naar binnen, en van binnen naar buiten.**

- Dit kan gaan om voorwerpen die binnen worden gemaakt, zoals een vlieger, elastiekballetje of molentjes en die buiten worden gebruikt;
- Maar ook speelgoed uit de klas als wandelwagentjes, boodschappenkarren of verkleedkleren, kunnen buiten functioneel worden ingezet;
- Of spelletjes die in het speellokaal zijn aangeleerd en die de kinderen ook buiten gaan spelen; buiten krijgt het spel letterlijk nieuwe dimensies.

- **Foto's en video-opnamen maken en nabespreken.**

Maak regelmatig foto's en korte filmpjes van het spel van de kinderen. Zeker als er bijzondere dingen gebeuren waar maar enkele kinderen bij zijn betrokken. In de klas kunnen de kinderen over de gebeurtenissen en producten vertellen aan de hand van de beelden. Andere kinderen worden zo gestimuleerd om ook dergelijke initiatieven te ondernemen. De foto's kun je ophangen als beeldverhaal. 🌟

Leestips

- Caminada, G. (2015). Serie: Spelstimulering op de speelplaats (1). Allemaal spelen met plezier. HJK, 42 (7).
- Caminada, G. (2015). Serie: Spelstimulering op de speelplaats (2). Meespelen als spelstimulering. HJK, 42 (

Literatuur

De literatuurlijst is beschikbaar via www.hjk-online.nl/hjk/downloads